

ప్ర - 5

పునస్సంధానము

(గ్రంథకర్తగారభిక్షం.

7-4-51

వేమన సంచయిత
తేలపాటలు గ్రంథాలయం.
కృష్ణా

రచయిత :

పి. హనుమయ్య, బి. ఎ., (ఆనర్సు)

లెక్చరర్, ఏ. సి. కాలేజి, గుంటూరు

ప్రథమముద్రణ 1000 ప్రతులు

1951

హక్కులు
గ్రంథకర్తవి

ప్రెస్ ఆర్ట్ ప్రింటర్స్
గుంటూరు

జి. జా మ వ క వి

గుం టూ రు

22-3-51

శ్రీ) పి. హనుమయ్యగారు లేతప్రాయాన్నే పట్టభద్రులై ఆచార్య పీఠాన్ని అలంకరించిన మధుర భావుకులు. నవ్య భావావేశం కలవాడు. వీరు వ్రాసిన 'పు న స్సం ధా నం' అనే కావ్యాన్ని సమగ్రంగా చూచాను. సలీం చిన్నతనాన కామించిన నూర్జహనును భార్యగా స్వీకరించినకథ యిందలి యితీవృత్తం. నిజనాథుని సంహరించిన, కర్కశ మోహపీడితుడైన చక్రవర్తి ప్రణయభిక్షకుడై కట్టెమట కన్నట్టగా విధిలేక కన్నీటి కౌగిటి నర్పించిన దీనురాలైన నూర్జహనురాణిమనః ప్రవృత్తిని, నిజాసరాధాన్ని సమర్థించుకొంటూ తుమాభిక్ష నర్థించు సలీమునిచిత్తవృత్తిని శ్రీ) హనుమయ్యగారు రసదృష్టితో చక్కగా చిత్రించారు. ధారాపాకభావకల్పనలు రమణీయంగా యున్నాయి. కావ్యం చదివినవారు రచయితకిది ప్రథమమని విశ్వసించడానికి ఎడవీ యని నొడ్డపోకడ లిందులో పలుతావుల్లో గోచరిస్తున్నాయి. వీరి కుజ్జల మైన భవిష్యత్తున్నదనడానికి కావ్యం నిదర్శనమని నాయూహ.

జి. జా మ వ

కృతజ్ఞత

తనకరుణారసదృక్కులతో తేనెదీపాలు వెలిగించి,
 చీకటిశిథిలజీవితంలో చిదికిపోతున్న యీ నా
 కావ్యసుందరిని ప్రపంచానికందించిన
 శ్రీ) వాసిరెడ్డిరంగనాయకులుగారికి
 నేను సదాకృతజ్ఞుణి

అంకితం

△

నా హృదయంలో
మధుకీలలు
మండించిన
ఒకానొక
సౌందర్యమూర్తికి

△

ఒక మాట

1949 లోనే పూర్తయిన యీ నా కావ్య కారణాంశరాలవలన యింతవరకు అజ్ఞాతవాసంచేసింది. ఈనాడు కాలుగదలి పాఠక ప్రపంచపు గడప తొక్కింది. నాకర్తవ్యం నెరవేరింది. ఇందు మూలకంగా వచ్చే శౌరవాశౌరవాలు వేరెమాట.

నేనీ కావ్యాన్ని 'పునస్సంధానం' అని పిలిచాను. పరస్పరం నిష్కళంకంగా ప్రేమించుకుని వివాహ మాడబోయే తరుణంలో కాల ప్రవాహంలో ఒడుదుడుకులు రేగి చెల్లాచెదలై వియోగంలో తపించి చివర కెలాగో తిరిగి కలుసుకుంటారు నాయకీ నాయకులు. పునస్సంధాన మన్నమాటను తిరిగి కలుసుకొనడమనే అర్థంకోసే నేను వాడాను.

ప్రేమభగ్నమైనందున నిస్పృహజేంది, ఆనిస్పృహలో వివేచనా జ్ఞానాన్ని కొలుపోయి ప్రళయకాల భయానక మూర్తిగా తాండవిస్తూ మారణ వీధుల్లోగుండా సరుగులెత్తుతు, నెత్తురు చేతులతోవచ్చి నిలుచుండిన జహంగీరు, నిజనాథుని వధమూలకంగా రేగిన శోక కోపాలల్లో విలయిస్తూన్న నూర్జహాను ఒకరి నొకరు ఘర్షించుకుని, అర్థంచేసుకుని ఐక్యమవడమే యీ కావ్యానికి యితివృత్తం.

జహంగీరొక మొగలు చక్రవర్తి. నూర్జహాన్ను బాల్యంనుంచీ ప్రేమించాడు. ఆమె ముగ్ధమోహనసౌందర్యమూర్తి చుట్టూత ఒక అఖండ సుఖమయప్రపంచాన్నల్లుకున్నాడు. కాలవశాత్తూన నూర్జహాను మరోవ్యక్తిని పెండ్లాడడం జరిగింది. కొంతకాలానికి జహంగీరు నూర్జహాను భర్తను చంపి ఆమెను బలవంతంగా తెచ్చాడు. నూర్జహాను కృష్ణమై ఏడు సంవత్సరాలు పల్లెత్తి పలుకరించలేదు. కల్లెత్తి చూడలేదు.

ఏదోయేడు చినర పలికింది. కానవి ప్రణమాలాపాలుకావు - ప్రళయకాల పయోధర గర్జారావాలు. కల్లెత్తి చూచింది. కానవి ప్రణమాలాపాంగవిలోకనాలు కావు-దా వా న ల వి స్ఫు లి ం గా లు. జహంగీరు వాపోతాడు, తన్నుతాను సమర్థించుకుంటాడు. నూర్జహాను భర్తను నిందిస్తాడు; నూర్జహానుపై అపరాధం వేస్తాడు, ఆత్మహత్యకు పూర్తిస్తాడు, నూర్జహాను కరగిస్తాడు, కరుణాసాగరాలను వుప్పతిల్లిస్తాడు, కరుడుగట్టిస్తాడు, ప్రణయశృంగాగ్రాలను సృజిస్తాడు; నూర్జహాను వాటి పైకి అమాంతంగా విసరివేస్తాడు, బ్రతిమాలించుకుంటాడు, నిరాకరిస్తాడు, సమ్మతిస్తాడు. ఇరువురు ఏకమైతారు. విశ్వంధ్రతాలు పట్టింది. జీవితం పూలు పూసింది.

ఇలా ఆరెండు ప్రేమహృదయాలు గతించిపోయిన విషాద గాథ లోని విషయాలనన్నిటను తడవుకుంటూ కాలసూత్రం పొడుగుత గమిస్తుంటే వెలుగులో తేరిన దృశ్యాల్ని, గాలిలో సాగినమాటల్ని, హృదయంలో పొంగిన భావజాలాన్ని చిత్రించడానికి పేర్చిన శబ్ద సామగ్రియే యీ నా కావ్యం.

నాయకీ నాయకుల చిత్తవృత్తుల్ని మనస్థితుల్ని చిత్రించడంలో మనస్తత్వ శాస్త్రాంశాలను మనస్సులో నుంచుకున్నాను. కామోద్రేకాలను రెచ్చగొట్టే అవయవ వర్ణనలకుగాని నీచ శృంగారానికి కాని నేనేమీ తాపీయలేదు. ఆసాంతం పాత్రల హృదయాలను తోడిపోయి డానికే ప్రయత్నించాను. అక్కడక్కడ శరీరవర్ణనలు చేశాను. కాని వాటన్నిటను హృదయానికి దర్పణాలుగానే నిలిపాను.

భాషా విషయంలో నేను స్వతంత్రించాను. వ్యవహారంలోనున్న దేశీయాలను అవసరమైనపుడెల్ల నిశ్శంకంగా వాడాను. ఖండబిందువుల

విషయంలో మధ్యేమార్గాన్నవలంబించాను. సిద్ధాలను తొలగించి సాధ్యాలను నిలిపాను. సాధ్యాలను తప్పక పాటించాలనడం నా మత మనుకుంటారేమో. అదెంతమాత్రమూ కాదు.

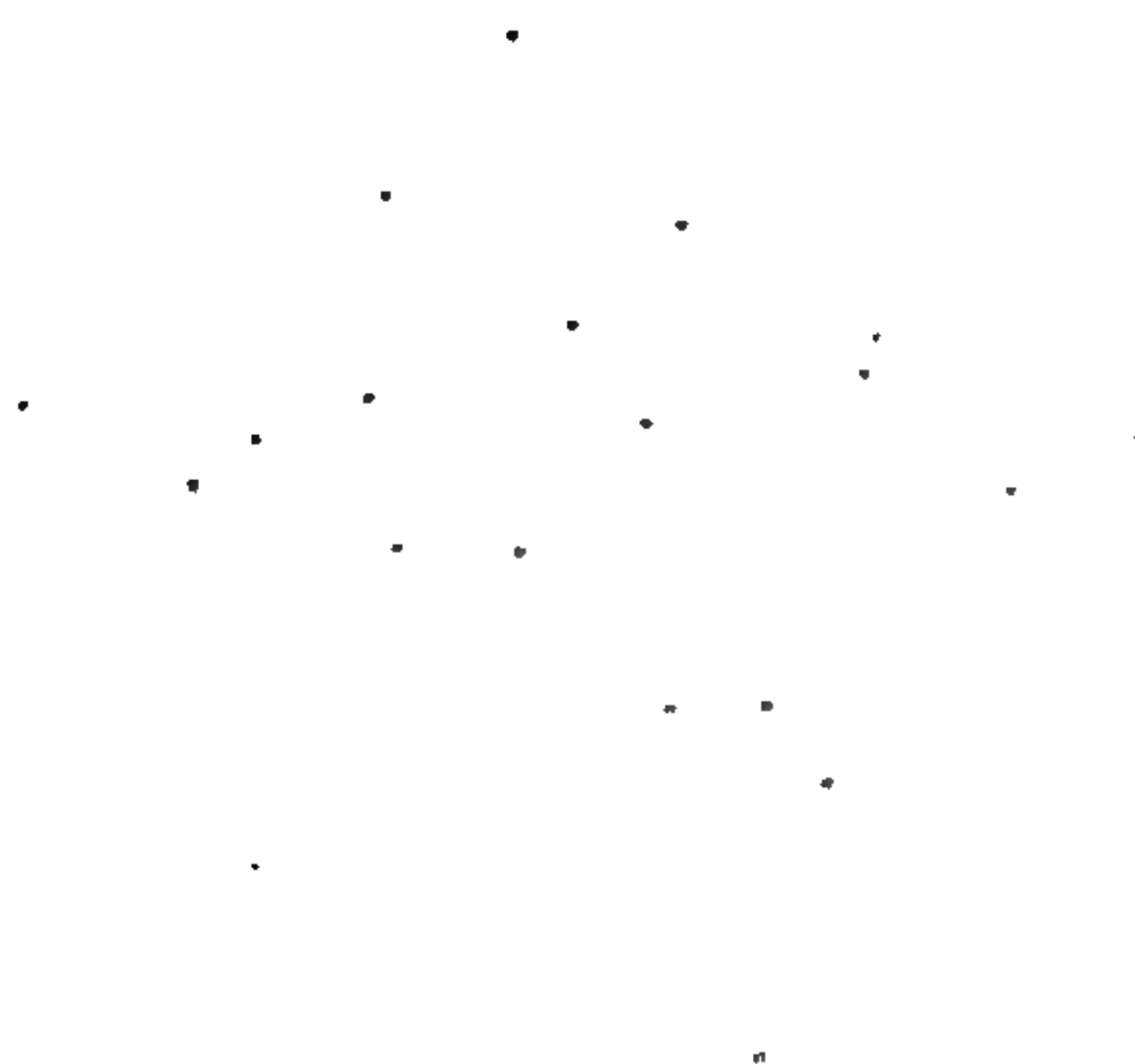
ఈ కావ్యం పూర్తిగా అచ్చయ్యేవరకు విరామం లేకుండా సాహాయపడిన మా వెంకి బానకు (టి. యస్. వెంకటేశ్వరరావు) చెల్లి కమలకు, అంజిమా మ (యస్. ఆంజనేయులు చూ. ఎ.) తమ్ముడు సుబ్బారెడ్డికి, కె. యల్. హనుమంతరావుగారికి నేనెంతో ఋణపడ్డాను.

వ్రాతప్రతిని సమగ్రంగా చదివి ప్రోత్సహంకోబాటు సలహాలను కూడా యిచ్చిన నా సహాధ్యాయకులగు భాషాప్రవీణ శ్రీ సూర్యనారాయణ, శ్రీ ముణిమాణిక్యం, యాజ్ఞనల్క్య బి. ఎ. గార్లకు నా కృతజ్ఞత. ప్రచురణ సందర్భంలో హృదయపూర్వకంగా దాత్యం నెరపి యీ నా కార్యాన్ని నిర్విఘ్నంగా నిర్వహించిన శ్రీ ఆర్. రాఘవరావుగారికి నేనెంతయో కృతజ్ఞుణ్ణి.

అడుగగానే తీరిక చేసికొని, నా కావ్యాన్ని అమూల్యగ్రంగ పరికించి అభిప్రాయాన్నిచ్చిన అభినవ కవిచక్రవర్తి శ్రీ జి. జాషునకవి గారికి నా నమస్కారాలు. త్వరగా, చక్కగా అచ్చువేసి యిచ్చిన ఫైన్ ఆర్ట్స్ ప్రింటర్సుకు, ప రి త ల కు, శ్రోతలకు, విమర్శకులకు నా నమస్కారాలు.

ర చ య త :

21

పు న స్స య దా న ము

“కాలకరోర ఖడ్గవిషఖండన తీవ్రతనూడి, బెల్లికల్
రాలిచి, కేషమై, పృథుల రక్తపు జొర్తులఁ దేలియాడుచున్
దూలిన గుండెముక్క నుసుగోసిటఁ బట్టి భనశ్చదంబులన్
వ్రాలితి, దేవిరో; దయగు గాలనఁజేయుము ప్రేమాభిక్షున్

చింతకుఁ జింత వోడునడి చీదిన నిష్పకణాలవో భయా
వంతమునౌ యెడారిఁ బెడఁబాటులు బట్టిన నాదుప్రాణి కా
వంతయు నూపియిల్ సలుపనైనను దీరిక చిక్కదాయె; నీ
యంతము లేని యాత్రలకు యశావనమంతయు ధారబోసితిన్

చిక్కినయట్లు దక్కినటు చేరుల సాపుకుఁ జేరువందు నే
తక్కుచుఁ దారుచున్, మొయులు దారులవోఁ బురిడించు తీగెయై
టక్కున మాయ మాయెను మిఠారివో! నీదగుప్రేమ; చీకటుల్
గ్రక్కు వియత్పథాలఁ బడి కన్నులుమోడ్చితి దారిఁ దోచమిన్

తీరని యాసలున్ మొనలు దీరిచి నూరిన విచ్చుగచ్చు లా
కారములెత్తి గుండెఁ జిమకం బొడుచుం; బెరవారి కేనియున్
గోరగరాని బాధ యిది; కోమలి నా హృదయాంతరాళమున్
ఘోరవిషాదభారమునఁ గూలుచునుండు నహర్నిశంబులున్

చేసిన బాసలుం జివికి, చీర్ణములైపడి, కాలసాగరా
వాసతరంగభంగఘనపంక్తులలోన లయించె నక్కటా,
ఆస నిరాసతో నొరసి, యంత మెలుంగని పోరు స్పృ నా
యాసము రెచ్చిపోయె హృదయాంతరరక్తకణాపహరియై

ఊహకు నూహనం గలిపి, యుయ్యెలచేన్లు లగించి కట్టి యీ
దేహము శోనె స్వర్గమునఁ దేలగ నెంచుచు, బ్రాకిప్రాకి యా
రోహణముం బొనర్చి యపురూపిణివొ నిను ముట్టఁ బోయి స
మ్మోహనశస్త్రద్రచ్చుడయి మూర్ఛిలి భూమికి వ్రాలిపోయితిన్

6

అతివ! త్వదీయముగ్ధ నయనాంచల మీనెడు పాలు చూపుపై
నతికి పునాదులన్నిలిపి యందముగా రచియించుకొంటి నా
బ్రతుకు పసిండి సేడలు, గుభాలున గూలెను నేల మట్టమై;
పతితుడనైతి, జీవితము భాన్తగుమన్నది కంటి నీళ్ళలో

7

క్రమమున్ పీడి, విసక్రమాస్యమయి, ఘోరారణ్యగర్భాంతరి
స్థమహోగ్రాద్రిశిఖాగ్రభాగముల దోస్సారంబుగా నెక్కుచున్
దుముకల్ వెట్టిన ప్రేమవాహిని తుదిన్ దూకెన్ని రాశాబ్ధిలో;
సమసెన్ జీవితరక్షిమంబుకలె నాశాజ్యోతి నిట్టూర్పునన్

8

బలిసిన యాశలన్ జవిరి, భద్రముగాఁ జెనుమాటఁగట్ట, నా
తలపయిఁ జెట్టిపోయి, యెటుఁ దాగితివో కనుపించకుండ; నే
ననిగితి మోయలేక; ఒకనాటిద; ఒక్క క్షణంబె యేడుగా
నిలచెను వత్సరాలు పయనించితి నేటికి మూడు నాలుగుల్

9

రేయి బవళ్ళు కంటిపయి రెప్పలువాల్చి యెఱుంగ, కన్నులుం
గాయలు గాయజూచితిని; కారు మొయిళ్ళగముల్ పడావులున్
జేయగఁ జిమ్మచీకటులు చిందులు ద్రొక్కునెగాని కంటికిన్
హాయినిఁగూర్చు నీ మధురహాసలనంబులు సోకవెప్పుడున్

10

నిలువున గుండెలుం బగిలి నీరయిపోయెను; మేని నోయ్యుల్
 పలుచనఁ జెందియున్ విరిగె; పట్టుఁ దొలంగె నరాల మొత్తమున్
 గలిగిన కండలున్ గరిగెఁ; గాటుకఁ బట్టెను పిల్లప్రేపులున్
 నిలిచితి యెముల్ గలిగి నీల్లిన వాని విఘాన ధారుణిన్

11

సగముపుచ్చినయ స్తిపంజరముబట్టి, వేలియాడుచునుండెనాపేదయుసురు
 నీదుచిగురాకుపాదాలవొడనిడితి, ప్రణయమధురామృతంబులుపారఁజిమ్మి
 తిరిగి తొల్లింటి రూపంబుఁ దిద్దితీర్చొ; ప్రళయదావాగ్నికీలలఁ బండఁ గాల్చి
 బూది చెనునరించి యెత్తెనో బుంగలకును”

12

అనుచు వాపోయి భారతానని విభుండు; చక్రవర్తిజహంగీరు విక్రముండు
 గరడ గాసైనఁగాని బికారివోలె; జడిసి ముద్దయి కన్నీటి జల్లులందు
 ముగ్ధ నూర్జాను పాదాల ముంచికడిగి, వారబడె నేలపైఁదనువారనపుడు

13

నేలకు వాల్చియున్న మృదునేత్రము లల్లనవిచ్చి, కొణముల్
 దేలిచి, రక్తవర్ణములు దిబ్బెములై తెగమండి పోనగాఁ
 దాలిచి, రాజుగారి పసఁదప్పిన మోమునడాన సూటిగా
 రాలిచె, వాలుచూపొకటి; రయ్యిన వంచెను మోముక్రిందకున్

14

రాలిన వాలుచూపున కురంబు పెత్తల్లన నిప్పుకొండయై
 ప్రేలెనొ యేమొగాని; పృథ్వీపతి యంతటి వాడుగూడ వా
 తూలములోన దివ్వెయ్యి తూలి యొకింతకుఁ దేరలేక యా
 పాశము నూర్జాహను పదపద్మములం దలవాల్చు బోవగన్

15

పదములు వెన్నెముక నడసి బలుమనం దేగలాగుకొందు, నా
ముదిత పెహారుగాఁ దిరిగి మోమును సంతము పైటకొంగుతో
నొడుగగఁ జుట్టకొన్నయది; యూపుషు దొర్లిన రాజుఫాలమున్
జిదిగి, వెలార్చె నెత్తులు చెక్కిన నీలపురాతి నేలపై 16

చిందిన రక్తధార నరచేతులు ముంచి, కుదించి యెత్తి ము
న్ముందుకు సాచి, యా సఖయ మ్రొలననిల్చి నచించె; భాష్పముల్
చిందులు గట్టి మోముపయిఁ జిందిన నెత్తుకుతోడ మిశ్రమం
బొంది సుషల్సుషల్ తిరిగి మూచగ యుర్వినిఁ గౌసునీకులై 17

హృదయము పాదిగా నీలచి, యెల్ల శరీరము లోనకున్నదీ
నదములుగట్టి ప్రాకి పయనంబులు సేయుచు, నేని జీవమై
పొదలెడు రక్తధార యిది; పుష్టి నహించిన ప్రేమజీవితా
మధుర నివాదమంజురసమాధుకులం దెమలించి పోసెడున్ 18

దీనిని తాపకీనమధుదివ్యపదాబ్జములన్ మెలుంగు పా
రాణిగఁ బూసికొందు; నధరంబులు నానిచి ముద్దుగొందు; మూ
ర్ధనఁ బ్రతిష్ఠితం బొనరఁ దాల్తును; గద్దెకునిల్చి నిన్ మహా
రాణిగఁజేతు నీ భరతరాజ్యవిశాలవిశిష్టధాత్రికిన్ 19

సాచిననెత్తు చేతులను సంతముగాఁ దిలకించి నూర్జహన్
రాచిన త్రాచు బామయి, చిరాకులు చిందులుగట్ట “ఘోర్తుడా
పూచిన నందనంబులను బూది యొనర్పగఁ జంక నట్టి నీ
నీచపు చేతులం గవిసి నెత్తుకులద్దుట కోడి నిల్చునే 20

సిగ్గొకయింతలేదే? తమచేసినచేతను నెల్లలోకముల్
భగ్గున మండి పోయినవి; పాపమొ పుణ్యమొ నీదుయన్నిముల్
నెగ్గెను రాజువొట; నిను నింద యొనర్చగ నేల? రాజుకున్
దగ్గ పడావులే; కులవిధానమె; యిందున లేదు క్రొత్తయున్ 21

ఎడపెడ కుత్తుకల్ గొరికి, యింపుగ నెత్తురు జుట్టి, మూల్గులన్
బొడిచి గ్రసించు రాజకులభూతములందున భూతధర్మముల్
నడచునె? మాంసపిండములె సమ్రఫలంబులు సారె పాలునై
కడుపులు నింప హత్యవ్రతకాండప్రయోగులు భూతలేశులున్ 22

నేనొక ప్రేమజీవినని నెత్తురు ముట్టి ప్రమాణమా? భళీ!
కానగలేరె? లోకులకుఁ గన్నులుఁ బోయెనె? క్రూరకర్మముల్
మానకఁ జేసినాడ వవిమట్టిలొ నప్పుడె కూరి పోయెనే!
మాననజాతినమ స్తమున మంటలు బెట్టు నహర్నిశంబులున్ 23

నాలుక లేని దేహముల నాగులు పలిచి, లోనినెత్తుకుల్
రాలిచి ముద్దఁజేసి, యపరంజికిరీటము లల్లుకొన్న ట్నా
యేలిక వీవు; సుంత గణియింపఁగఁగల్గుదె దేహిబాధ? నీ
పాలన కాలకింకకుల బంకుల సాముగదా స్రజాళికిన్ 24

కాలికిఁ గత్తిఁ గట్టి, మయికంబులు రేగఁగఁ ద్రాపి, యెల్లలం
దేలిచి, రక్తమాంసములు దిబ్బులుఁ గట్టఁబరాయి విశ్మలన్
డిలిచి పోగుఁబెట్టి, గరికిల పసంహలు సూచి, తుష్టతన్
పోతెడు రాతిగుండెలకు పోకునె ప్రేమసుధానుభూతియున్? 25

జాతికి శాంతిసౌఖ్యముల స్థాపనఁ జేయు నెపాన వీరులన్
 ఘాతమొనర్చి చంపి, పలుగాకులఁ జేరిచి, సత్యవాదులన్
 మూతి బిగించి కుట్టి, తమ పోకడ లడ్డిన వారి నెల్లరన్
 జాతరఁ జేసి, పాలనము సల్పిన తుచ్చుడ గావె భూవరా?

26

పౌరుల ప్రాణవాయువులఁ బాపము గుప్పెడు కూటికిన్
 దగాబేరము లాడి యాడి కొని, భీకరయుద్ధపు జూదపాటలో
 జోరుగ పందె మొడ్డెదరు; జుట్టగఁ జూతుర ఖండభోగముల్;
 క్రూరమృగాల కంటె నతి క్రూరులు గాకొకొ ధారుణీపతుల్!

27

కంటికి షోకిలా యయిన కామిని కంటఁ బడన్ భయము; మీ
 రంటక పోవ నీరు మగనాలి యటన్న వివేచనంబు; మీ
 యింటన వంటనన్ గలుగ దింతయు; గ్రాగిన కంటిసీళ్ళ పే
 రంటము కోడ నంతిపురి వ్రాయుచు నుండు భవత్సుశీలముల్

28

మీ పశువాంఛ తృప్తికయి మేనులె గాక భిక్షూపమైన నీ
 ల్లోపులు బెట్టగా వలయు దూలకు నిప్పున దూకు మన్న వెన్
 జూడగ రాదు; బంధనినచోఁ బెదవుల్ గదలింప రాదు నీ
 గ్గోపక భార్య నేనిఁ తమకుంపుడు గత్తెగఁ దార్చగా నలెన్

29

రాజుల నమ్మి కొల్చి సకరంబుగ నుండిన స్వామి భక్తులే
 రోజునా యేన్గు తుండముల రోకటి పోట్లకు నల్లి పిండియై
 బూజులు వట్టుటల్ గెడచి పోవగ లేరు; వినిర్మలాత్మనా
 మాజు లొనర్చు దోసిళ్ళు లమాంతము త్రుంతురు రాచరక్కసుల్

30

నేటికి నేడునేడులయె నీగృహమందునఁ గాలు వెట్టి, ఈ
నాటికిఁ గన్ను లెత్తి వదనంబును జూచి యెఱుంగ; నోటితో
మాటొక టాడి నిస్పృలచు పాపమునం బడి పోవ లేదు; ఆ
రాటముఁ బట్టలేక నిపు డాడితిఁ బగ్గెయు భంగ మొందగన్

31

కడుపు నిండుగఁ గ్రౌర్యంబుఁ గలిగి యుండి
కంటి కొనలందుఁ దడి వెట్టఁ గలుగు దీవు;
నీదు ముఖమును జూచినఁ బాదు కొనును
కార వాది మహా పాపరభసమంత

32

జంతుకంఠాలు వివళించి, చప్పరించి,
రక్తమాంసాలఁ దెగఁదినిఁ, రంపటిల్లు
కరకు సింగంబు పంజరం గన్నె లేడి
నిలువఁగలుగునె? ప్రాణాలు నిలుపు కొనునె?
తెమ్ము నామ్రమాల నిలువక పొమ్ము మంచు
మరల నూర్చాను తలవంచి చూని యామె

33

పలికిన పల్కులన్నె పెను బాకులనోట్ల విధాన గుండెలు
న్నలకటఁ బెట్ట, భూవరుమనంబున నిప్పునుపాను రేచె; ఊ
ర్పులు నలుపంగ లేక పొడి పుంతనఁ గూలిన గంజుచేపయై
గిలగిలఁ గొట్టుకొంచుఁ నొణికెన్ దెలిగన్నుల వెచ్చ నెత్తురుల్

34

సుదనడి మిత్తినోట జెనుసోరణగంతల లోన ముద్దయై
యుడిఁగి, విశేష్టడోచుఁ గొనయుపిరి కొట్టుక లాడ నెటులో
మనువక బైటఁ బడ్డ నొక మానిసి పోలికఁ దెప్పరిల్లి, భూ
పుడు నిలచెన్ వెలంది మొగమున్ గన సుంతయు ధైర్యహీనుడై

35

గుండెలు నిల్వకుండ దడగొట్ట, మెయిం జరుచెమ్మటూటలై
నిండగ, మోము తెల్లనయి నిస్పృహలం జిలికించ, నెత్తిపై
నుండిన రాజలాంఛనము లూడి పడన్ శివమెత్తి నట్లు రా
యండు వడంకుచు న్నఖిశిఖాంతమునుండె ననర్థమూర్తియై

36

ముదితపదాల ముందుఁ గరముల్ ముకిళించి, కనోస్థిభాష్పముల్
నదములు గట్ట మ్రొక్కి, నదనంబును వాల్చి, వినమ్ర మూర్తియై
హృదయములోని భానము బహిర్గతముం బొనరింప బూనిచన్
బెదవులు నీ పవాడయె బెనుటల నంటగఁ గుట్టినచ్చిగనె

37

బాణముఁ జేతఁ బట్టి, పరిపంథిశిరాలను ద్రుంచి, నెత్తుటన్
స్నానము లాడి నెగ్గిన యసాధ్యుడు జాంగికు చక్రవర్తి; నూ
ర్జాను తుటారి చూపులకుఁ జాలెనె? పోతులైనఁ బూరుషుల్
మానిని ముంగల బనికి మాలిన వారె గదా నిజాని కెప్పుడనన్

38

పట్టిన నిల్వకుండగ జవంబున దూకుచుఁ బిల్ల గుడ్డయై
కొట్టుక లాగు గుండియలఁ గుప్పిటఁ గట్టిగఁ బట్టి, కొండపై
నట్లుల నెత్తిపట్టి బహుకష్టముతోఁ బెదవుల్ గడల్చి, సా
మ్రాటా వచించె దుఃఖిపరిరంభవికుంతితకుష్ఠకంఠుడై

39

“హరిహరి భగ్నప్రేమ యమహంతకఫాలవిలోకనార్భటిన్
దరుణశిరీషజీనమఘతంత్రుల లోపల నిప్పుఁ బోయ నా
కరయుచు రూఢి పోయినది; ఆగ్రహ మూని మృషాపరాధభూ
ధరశతముల్ శిరంబున నుదగ్రత మోపినఁ జచ్చి పోవనె

40

రాజులు మూర్ఖులౌచుఁ బరరక్తములకొనవియించి భోగ్యతా
భోజనులౌట నిక్కువమె; పుష్టివహించిన ప్రేమభావసా
మాజికజీవి రాజయిన మానసమార్గవ మెండి పోవునే;
రాజును పేరుకే హృదయరాజ్యమునందున దీచభావుడకొ

41

పాతకభీతి పీడి పరప్రాణములకొనులిపించి నెత్తుటకొ
జేరులు ముంచి యెత్తు నృపసింహమనః పరివేష్టకౌర్యముల్
చూచునె నాయెడంద ననుఁ జొప్పగునే యిటులాడ రాజ్యకం
క్షాల్లరరక్తభోజిచొ యుషకిప్రణయాల్చినొ యీవెలుంగవే

42

చేసిన నేరమిద్దెయనిఁ జెప్పగ రాదొ మొగాన; నూరకే
యీసునఁ బొంగి క్రుంగి తపియింతు; బలక్కున బండిగుండెలం
గోసెదు సూటిపోట్లఁ జెరఁగొట్టుచుఁ గ్రుడ్డుల మీది త్రాచువై
పోసెదు నేత్రకుండముల భూరిభయానకవిస్ఫులింగముల్.”

43

“చేసిన నేరమిద్దెయనిఁ జెప్పుమటంచును బల్కు చుంటివా?
చేసితొ చేయలేదొ యిటఁ జెప్పిన నేమి ఫలంబు మూఢ ! నీ
చేసిన చేతలకొ గవుల చేతుల గంటములందు శాశ్వతా
వాసముఁ జేయవే సకలప్రాణుల గుండెలు నీరహాననాల్.

44

రాజులు మూర్ఖులౌట, పరరక్తములకొనవియించుకంట
రాజవతంసమందున నరాజకముల్ గనమంట, ప్రేమసా
మాజికజీవియంట, మృదుమానసుడంట, మ రే మొనంట;
రాజుల వంటి వాడనగ రాదట ! వహ్వా ! వినంగ చిత్రచూ

45

పెదవులనుండి చిందుచు స్రవించెడు తియ్యని తేనెయూటతో
హృదయ విషోగ్రకుండమున కింపగుపూతలు బూసుకొన్న కో
విదులు ధరింపరే సకల వేషములన్; సమయోచితంబుగా
మెదుపరె నాలుకల్ పకుల మెప్పు ఘటిల్లెను లేడె లంఘనన్

46

పాప మమాయకుండవు; నెపంబుల నెన్నిటో నీదు నెత్తిపై
మోపితి ధూర్తురాలనయి; భూజను లందకుఁ జోద్య మొందుచున్
మోపిరి వ్రేలు ముక్కు పయి, మోమటు లెత్తగ లేను సిగ్గుతో
నీపురిఁ బిన్న పెద్దలన నెల్ల రెరింగినదే గదాప్రభూ !

47

ఏలర? నోరు మూయుముర, యెందుకు వచ్చి రది యిద్దిరా?
కాలువఁ గట్టగా మొసలికన్నులనీరము లేవు జిల్కఁ బ్ర
క్షాళిత పశానె పూర్వకలుచాల్? సయిరింపగఁ జీత కౌనె బం
ధాలను నిత్యసత్యచరితాత్ముల తీవ్రవిమర్శనార్హుడె?

48

దేవుని నోలె నావిభుడు దేవివిధంబున నేను, బిడ్డలున్
కేవలసూర్యచంద్రులయి క్షేమముగా నిమరించుచుండ కో
భావృతప్రేమలోకమగు పానుపు మీదికి నర్హరాత్రి దు
ర్భావన బందిపోటులను బంపిన నీచుడ పేవు గావురా?

49

పలుచని పొల చెక్కలకు నన్నెలు దిద్దెడి తేతస్సప్రసంగం
జలవల స్నాన మాడి, మధుశైశవచిత్రవిచిత్రకీడనం
కలితమహామృతంబునగు కమ్మని కాపుర మందు నెత్తుమ్య
జిలిక్కి ఘోరపాపమును జేసిన చేతులు నీవె గావురా?

50

పీఠరసాగ్నులన్ దులిపి వేరుగ నెచ్చటా దాచిపెట్టి శృం
 గారసుఖానుభూతి నరగన్నులు మోశ్చీన నావిభున్
 జేరగ నచ్చి కంఠమును జీలిచి సోయిన గొంగ లెవ్వరో
 గారు గదా ప్రభూ! తమకు గాఁ బని వట్టిన బానిసీడులే!

51

పీఠప నామగండు, పృథివీవలయాంచల మంటఁ దెప్పలై
 చారిన శౌర్యసాగరుడు; భండన మంచునఁ గన్తి దూసిఁ
 భూరిమహారథుల్ వడఁకి మోముల సుంతయు నెత్తలేకఁ కం
 గారయి పాకుబల్ తమకు కన్నులఁ జూచిన సత్యమే గదా

52

ఇన్ని దినాలు రాజ్యమున కెవ్విధ మైనటువంటి భంగ మా
 నన్నము గాక పోవుటలు శతృభయంకరసింహమూర్తియై
 యున్న మదీయభర్త బ్రదికుండుటె కాని మరేమిఁ గాదు నే
 నన్నది సత్యదూరమని యంపవొ యేమొ కృతఘ్నభావుడై

53

ఎత్తిన కాయ దించుటయునే యెఱుంగంగని త్రాగు బోతునై
 కుత్తుక లానఁ బొంగులిడు గ్రుడ్డినిషాఁ బొరలాడు నీవు నీ
 బిత్తరి లంచగొండులగు పెక్కురుసేవకు లింతరాజ్యమున్
 గత్తుల నుంజి కావఁగలుగన్ దగినారె నిజాని కెప్పుడున్

54

బ్రదుకును సొంతమున్ వడచి స్వామిపదంబుల కంకితంబుగా
 వదలిన త్యాగమూర్తి కనివార్యగభీరపరాక్రమాబ్ధికిం
 బదునులు పుక్కిలిండు నొక బల్లెపుపోటును గుండెకాయపై
 నదిమి బహూకరించితిరి; అంతియె చాలునులే మాహాప్రభూ!

55

పాప మదృష్ట మబ్బి యెటా వచ్చె కిరీటము నెత్తి పైకి నే
 పాపము మూటఁ గట్టుకొని భంగ మొనర్పగ నేల నంచు నే
 దో పితలాటకానఁ బడియుండెను గాని తలుచుకొన్నచో
 మీపని యేమి యయ్యెడిదో మీర లెఱుంగరే? మేదిసీధవుల్ 56

ఎంతగఁ జెడ్డ రాజు మన కెప్పుడఁ బూజ్యుడె గాన వానిపై
 సుతయుద్రోహబుద్ధి పొడనూపగ రాదని రాజభక్తిసు
 స్వాంతత నీదు నేరములసాంతము మన్ననఁ జేసినాఁడు నీ
 వెంత తపంబు జేసిన లభించునె యట్టియభూతశాంతమున్ 57

గతమును బెళ్ళగించుకొనగాఁ గనుపింపదె తాము రక్తమున్
 గతుకుచు రేచుకుక్కయి పికారులు నల్పిన నాటి గాధ; సా
 మెతలయి నోటినోటికి గమించుచు సర్వప్రపంచవీధులం
 బితికిన దయ్యగాను, తను పెన్దరికంపునిజాయతీపసన్ 58

జరిగిన ఘోరమున్ జవిరి సర్వము నొక్కటఁ గట్టఁగట్టి వి
 స్మరితపథాలలోనఁ బడఁజారిచి యెట్టులొ జత్తశాంతమున్
 గరపు కొనంగఁ జూచు ననుఁగాదని లాగెను వాదవీధికిం
 బరువుగ వెళ్ళిపోమ్ము పదిమంది వినకదగరాని వీపనుల్ 59

అనిన మాటల సంతము నాలకించి

చెదరి నోయెడి ధైర్యమున్ గుదుటఁ బరచి

కొని జహంగీరుపాదుసా కొనులి కటఁ

దగిన యుత్తర మివ్వంగఁ దలఁచి నిలఁచె 60

జ్ఞానకిరీటధారియ్యి, సర్వజనాంగము సంస్తుతించ, వే
దానురతి జరించు మతధర్మప్రచారకు 'ఫెజ్జు'వామునిన్
దేనికిఁ జంపినావు? తమిఁదీరనిరాజ్యప్రలుబ్ధకాంక్షయే
గారణ మనాను గాని, మరి కానగ రావిక వేరే హేతువుల్

109

చల్లనిమాటతోఁ బరులస్వంతములం గరగించి, పజ్జకున్
మెల్లగఁ జేరి, దువ్వుచునె, మెత్తగఁ సుత్తుకఁ గోసివేయు నీ
యుల్లమునందుఁ బ్రేమ మెటు లుద్భవమాను? మహాపరీక్షకున్
మల్లఁ బడంగ లేవు నడుమంతరపుంబులిబూచికాటముల్

110

జంత్రఁ కంటముల్ విరచి, చక్కగఁ బ్రోపులు వెట్టి సంత్రో
నింతయు జాలి లేక వెలయించు కసాయికిఁ గూడ బాధనీ
తంతయు వల్లవేయుట యసాధ్యము గాదు, హృదంతరాసుభూ
తింతయు జేని మాటలు లయించవె శూన్యపథాన వ్యర్థమై

111

నూర్జనను నచించిన నుచుల నెట్లి
విని జహంగీరు డొకకొంత వెలుగుఁ జెంది,
“ఏమి యిటులాగు చుంటివి? యేమ నాదుఁ
దల్లికిందులు సేజె నా స్తవమునంత?

112

కొడుకును జేతలారఁ దలఁపి వధించిన గాధ ఫెజ్జుసిన్
మడువగఁ జేసియుండిన యమానుష మంతయుఁ జచ్చుజాడగాఁ
దడవితి! కార్యముల్ నిజమె! దానికిఁ గారణ మేమొ సత్యము
న్నుచువవు; రాజ్యకాంక్షయని నోరు బిగించినఁ దీరిపోవునే?

113

కన్నమకుల్ పదేపదిగఁ గాళులకుం బెనఁజుట్టుకొన్నవా
టన్నిటఁ ద్రుంచివేసి, హృదయంబును రాయిగఁ జేసి, పుత్రవి
చ్ఛిన్నము సేసికొన్నయది శ్రీలను బాముకొనంగఁ గాదు; నీ
చిన్నిపదాల భారతి పసింపగఁ జేయుట కోసమేగదా.

114

పండితుడైనఘెజ్జు మనపావనప్రేమసుధాస్రవతిహో
బండలు రుప్పి, జీవితము భగ్న మొనర్చెను; వాని బట్టి నే
గుండెలు జీల్చి రక్తమును గ్రోలితి; ఇందున రాజ్యకాంక్ష యే
ముండెనో చెప్పవే ? ఎఱుల నొప్పెనె నీమది కిట్టులాడగన్ ?

115

నేను జేసిన పాపాల నెన్న లేము;
చేయకుండిన పాపాలు సెప్ప లేము;
నిఖిలకలుషాలు నాహృది నిండు కొనియె;
ఇన్ని పాపాలు సేసిన దెందు కొరకొ ?

116

నీదుపదసరోజంబులపాదిహోస
నస్మదీయజీవితసరితామ్రధార
నిర్జరాంతరవాహిగా నిలుప నెంచి
మరచితినిఁ గదే ! నీతులమండలింపు.

117

ప్రణయకల్లోలభయదమై, రగిలి, మండి,
కంపనంబొందు నాజీవకణములన్ని
ఆగవేగాన ముండుకు సాగి, యురికి,
పాపపుణ్యాల నడిమికిఁ బగులఁ గొట్టె.

118

కన్నుల నంటి వ్రేలునలకల్, మునివ్రేలులఁ బైకిఁజెక్కి వి
చ్చిన్నము నొందనౌ హృదయసీమను బైట చెరంగు కోడుతం
దిన్నగఁ జుట్టి శాంతమును దెచ్చుకొనెన్ గమించి మీదకున్
దన్నుకొనంగలేచి పడు తామసమెట్లొ నడంచి పట్టుచున్.

99

బాణములన్నిటం బదనుబట్టి భలేగఁ దయామఁజేసి కా
లూని ప్రశాంతుడై యెదుటనుండిన లక్ష్మ్యములోన నున్నడై
పూనిక నిల్చినట్టి యెలపూవిలుకాని విధాన నామెయుం
బూనెను దృశ్యరాంశువుల భూవిభుమోమునడంక తెల్లనై.

100

“ప్రేమము ప్రేమమందు నొకపెంపునచిల్క విధాన నెద్దియో
వేమకు తియ్యగాఁ బలికివేసితి నయ్యమహాత్ము; కాని యీ
ప్రేమమనంగనెద్ది? ప్రభవించు విధంబదియెద్ది? ప్రేమనం
స్తోమములైన జీవితవిధుల్ పచరించితివే నృపసింహరాజమా?

101

మంచుకొండలకలహాతమ స్తముచకు
భయదనేతుపురత్నాలపాదములకుఁ
గరకుఁగర్జులనం తెనఁ గట్టినట్టి
మగలునాశాసఁ బుట్టిన మగడగావె.

102

అలహీపూరించుపర్వత పూన లుగడి
లాగి దూర్చిన మీబాకు సాగి పోయి,
కడలియొడ్డునఁ జేపలు బుడుకు వాని
గుండె లోనకు లోలోగా గ్రుచ్చుకొనియె.

103

కన్నబిడ్డలనెత్తుటికాల్వలందు
మునిగి తేలిన భారతపుణ్యజనని
కంటినీరు ప్రతీకారకాండ మగుచుఁ
జరితశంఖంబు లోపల జన్మమొందె.

104

విచ్చగత్తులు బాలించు విడుదులందు,
శీల మంగటఁ బెట్టిన స్త్రీలకోడఁ
గృహరాక్షసరతిఁ దేలు గీచకులకుఁ
ప్రేమసంగతు లెందుకో ! వెళ్ళ నోయి.

105

స్వేచ్ఛ కోసము గుండెలఁ జీల్చి రాల్చి,
తరలి పోయిన వీరుల త్యాగమందు
ముష్టిసింహాసనాలఁ బ్రతిష్ఠఁ జేసి;
పాలనము సేయు కర్కోటప్రభువుగానె.

106

కడుపునఁ గన్నబిడ్డ, మమకార మొకింతయులేక ఖుస్రునిక్
నడిమికి పెండుగా నరికి నాడవు రాజ్యప్రభోభచిత్తతక్;
బిడియము లేదె యింక నిలుఁ బ్రేలగఁ బ్రేమమటంచు ? భూతమా
వెడలుము రాజ్య మున్నదిగ వేరొక పెంచుకు నీకు ధారుణిక్ ? 107

నిన్నన నేమి లాభమది నీముదితాతలు దండ్రులందరున్
జన్న పథంబె; ఇంటఁ బడి చచ్చిన రోగమె; ఇందు గ్రొత్త యే
మున్నది; కాని వారలిటు మోసపుప్రేమప్రసంగవస్త్రసం
భన్నులుగాడు; నీవదియు సాధనఁ జేసితి వారి మించగన్.

108

మాయపందెంబుఁ గల్పించి మాట లోనఁ
సింహరాజంబు తోడుత జెట్టి పట్టు
పెట్టి చంపగఁ జూచిన యట్టి తంతు
మరచి పోనంగఁ జాలుదె మహితలేంద్ర.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

81

ఎందుకోయి రాజ ! యిటువంటి మాటలు
కాసుకైనఁ గాని యూసు లబ్ధి
పరువు సెడక ముందె ప్రభువులు మీరలు
జారు కొంటఁ జాల సవ్య మగును”

82

అనిన సూర్యుని మూటల కవనివిభుని
హృదయ మందున నెచ్చటో నొదిగి యున్న
కరుణపరిపూరితభావాలు కదలి కదలి
తొలక సాగెను గన్నీరుఁ దురగలించ

83

అక్కట ! నాదు లేతహృదయంబున జన్మము నొంది నిత్యము
జిక్కని రక్తపాయస విశేషములం దెగ్గదేవి జుట్టి లా
వెక్కిన మల్లెతీగె ప్రసవించిన నొక్కటె పూవు; గుండెల
గ్రుక్కి నశింపజేయు కడు ఘోరవిషానల గంధ బంధురిక .

84.

పాతిక వత్సరాలు భయభక్తిగల గొల్చిన ప్రేమ దాసునికే
జేతులు గొడ్డటన్నరికి చీకటి కోనల ద్రోసి నావతు
పాతికి ! ప్రేమ దేవతను భైరవకృార్ కరాళమూర్తివై
పోతివి; వేసికొమ్మ తలపుట్టెల దండలు గొంతుచుట్టుతా

85

పూజలు సేయగం బువులమోసిన దోసిలి ఖడ్గ ఛేదితాం
భోజము రీతి నేలఁబడి పొద్దుచునున్నది, చూచిచూచి నీ
రేజనయూరాల సయిరింతువు రోషకషాయ రేఖ; నీ
రాజన మిచ్చలేవ యనురాగ వినిగ్గమనాశ్రు వొక్కటిక

86

విచ్చిన పూలబాణముల వింటి లగించి కుదించి మెల్లగాఁ
దెచ్చును గుండెకాయకొక తియ్యదనాల వడంకు; మారుడుక
జచ్చెను నీదుకండ్ల; తొలిన త్తి మగంపును జేరి మెండుగాఁ
జిచ్చుట రువ్వి నా హృదయసీమఁ బగుల్చును నిష్ఠకొండలక

87

కటికి కసాయియైనఁ గడఁగన్నుల నీరము గాంచెనేని య
క్కటికము సూపుగాని యరికాళులకుం దలమోడ్చి గుండియల్
బెటలగ నేడ్చి వేగితి, దపించితి, జాలి నహింప వింతకుక
కుటిల మనసు-రాల విసి ! కొండయె నీయది గుండెకాయమో ! 88

ఆశయ సిద్ధి కోసమయి యాయువులం బలిఁ బోసుకొన్న సం
దేశపు మూసలోఁ బొదిగి తీసిన త్యాగులప్రేమజీవి తా
దేశములం బరించి గడిచీరినదాన; తనీయ వాస నే
కోశమునం గనంబడదు కోమలి నీయెడ; నేమిక్కర్మమో !

89

కారెడు నెత్తుకుల్ కరుడులై చింపగ

బెడదాన్లు కొనలో నడుగులెట్టి

బ్రహ్మాండముకొ మ్మింగి బావురించిన రేయి

కామిక పొట్టలోఁ బాటుగొట్టి

కొండ బోడుల లావు కురిసిన వడగండ్ల
 వానలో బయనంబు మానకుండ
 కులశాసనాలను కోటగోడల నెల్ల
 దలతాకు దెబ్బకో బగుల గొట్టి

ప్రియుని జేరిన కాంతలు ప్రేమజగతి
 గలరు కోటాన కోటులు కాని చచ్చి
 బ్రతికి జేరంగవచ్చిన ప్రాణప్రియుని
 ద్విహాసిన వారలు పుట్టలేదు

90

ప్రేమకు జీవముల్ చిదిపిపెట్టిన లైల మచూజులప్పుడీ
 నాముగ ముగ్ధజీవులకు నాటి గతించిరి దివ్య పుష్పితా
 రామము; దానిలోనకు గరంబును జాచగగల్గు యోగ్యతల్
 భామిని నీకులేవె? యెటునంటి దురాగతి లోనమున్గితే.

91

కువలయ మంతటికొ మడిచి గుప్పిటలో నిమిశించుకొన్న భూ
 ధవుల శరీరముల్ చివికి ధామణి గర్భమునందు రాలి రే
 ణువులయి పోవలేదట; మనుంగడ శాశ్వతమేమి గాదు; జీ
 వి ననుధ నిర్వహించుకొను వేషములే నిలుచుం బ్రతిరూపవక్తులై

92

మెదుపు గులాబి గుచ్చెలకు మేలిమి వెట్టెను సున్నితాల కెం
 బెదవులు త్యాజ్యమై గురకవెట్టిననీ భసికోగ దేవతా
 సదనముక్రింద; వారల ప్రసంగములేమియు లేవు నేను; నో
 సుదతిరా! ప్రేమలేనియెడ సోయగముల్ నశియించుచున్నవై.

93

కిసలయ పీఠికా మధునికేతమందమరించి దానిపై
రసిక కులాగ్రగణ్యు నలిరాజుపవిత్రునిజేసి తేనియల్
మెసవగఁ బెట్టుచున్ గనుల మెల్లఁమోడ్చి ద్రవించిపోవు నా
ప్రసవపడంతి కెన్వరు గరంచిరి ప్రేమపదార్థ తత్త్వముల్

94

సఖుడు గతించి పోయిన విచారభరంబున నెండు కొమ్మపై
నొకట వసించి మృత్యువదనోగ్ర శిఖాళికి స్వాగతంబులం
బ్రకటనఁజేసి కొంచు నుపవాసములం గృశియించు పావురా
నికి యెటు లబ్బెనో పరమనిశ్చలప్రేమపథానునర్తనల్.

95

శ్రమమున కోర్చి సాగుచు నసంతము నాటికిఁ జేరసచ్చి ప్రే
మము దళుకొత్త నొండొరులు మచ్చికకోఁ బెనఁగొన్న తీగె లీ
క్రమమునఁ బ్రేమపాఠము విరామ మెఱుంగక బోధసేయుచోఁ
గుమతులు సుంతనేర్చుకొనఁ గూడదట తమకోస మేనియున్

96

పడమటి దిక్కున న్నలుపు పట్టినదో వారి లేదో ! యొంటిగా
విడచిచనెన్ మగండు; పురివిచ్చిన గాఢతమస్సులో హడా
విడిఁ బరుగెత్తుచున్ వెదకి వేసరి యెచ్చునెగాని, యాశలున్
విడువదు, వేరెవానికయి వెళ్ళదు చూడుము చక్రవాకియున్

97

వినివిని నూర్జహను గనువిప్పి యెగాదిగఁ బొరఁజూచి పే.
శనగ హసించె; నేత్ర కమలంబులలో నెఱగావి రంగులున్
దనరె; కపోలదోయి ముడుతల్ వడిపోయె; జుగుప్సరేఖలై
పెనగొని పల్లటీల నొగివేసెముఖంబున భీకరంబుగన్

98

కన్నుల నంటి వ్రేలునలకల్, మునివ్రేలుల బైకిజెక్కి వి
చ్చిన్నము నొందకా హృదయసీమను బైట చెరంగుకోడుతం
దిన్నగఁ జుట్టి శాంతమును వేచ్చుకొనెన్ గమించి మీదకున్
దన్నుకొనంగలేచి పడు తామసమెన్లు నడంచి పట్టుచున్.

99

బాణములన్నిటం బదనుబట్టి భలేగఁ దయారుజేసి కా
లూని ప్రశాంతుడై యెదుటనుండిన లక్ష్మ్యములోన మగ్నుడై
పూనిక నిల్చినట్టి యెలపూవిలుకాని విధాన నామెయుం
బూనెను దృశ్యరాంశువుల భూవిభుమోమువడంక తెల్లనై.

100

“ప్రేమము ప్రేమమంచు నొక పెంపుడుచిల్క విధాన నెద్దియో
వేమరు తియ్యగాఁ బలికివేసితి వయ్యమహాత్మ; కాని యీ
ప్రేమమనంగ నెద్ది? ప్రభవించు విధంబదియెద్ది? ప్రేమసం
స్తోమములైన జీవితవిధుల్ పచరించితివే నృపసింహరాజమా ?

101

మంచుకొండలకలధూతమ స్తమునకు
భయదసేతుపురత్నాలపాదములకుఁ
గరకుఁగత్తులవం తెనఁ గట్టినట్టి
మగలువంశానఁ బుట్టిన మగడగావె.

102

అలహామాలయపర్వత మాన లుగడి
లాగి దూర్చిన మీనాకు సాగి పోయి,
కడలియొడ్డునఁ జేపలు బుడుకు వాని
గుండె లోనకు లోతుగా గ్రుచ్చుకొనియె.

103

కన్నబిడ్డల నెత్తుటికాల్వలందు
మునిగి తేలిన భారతపుణ్యజనని
కంటినీరు స్రవీకారకాండ మగుచుఁ
జరితశంఖంబు లోపల జన్మమొందె.

104

విచ్చగత్తులు బాలించు విడుదులందు,
శీల మంగటఁ బెట్టిన స్త్రీలతోడఁ
గృహరాక్షసరతిఁ దేలు గీచకులకుఁ
ప్రేమసంగతు లెందుకో ! వెళ్ళ వోయి.

105

స్వేచ్ఛ కోసము గుండెలఁ జీల్చి రాల్చి,
తరలి పోయిన వీరుల త్యాగమందు
ముష్టిసింహాసనాలఁ బ్రతిష్ఠఁ జేసి;
పాలనము సేయు కర్కోటప్రభువుగావె.

106

కడుపునఁ గన్నబిడ్డ, మమకార మొకింతయులేక ఖుస్సునికొ
నడిమికి రెండుగా నరికి నాడవు రాజ్యప్రలోభచిత్తతఁ;
బిడియము లేదె యింక నిలుఁ బ్రేలగఁ బ్రేమవటంచు ? భూతమా
వెడలుము రాజ్య మున్నదిగ వేరొక తెందుకు నీకు ధామణిక ? 107

నిన్నన నేమి లాభమది నీముదితాతలు దంప్రపలందరున్
జన్న పథంబె; ఇంటఁ బడి చచ్చిన రోగమె; ఇందు గ్రొత్త యే
మున్నది; కాని వారలిలు మోసపుప్రేమప్రసంగవస్త్రసం
ఛన్నులుగావు; నీనదియు సాధనఁ జేసితి వారి మించగన్.

108

జ్ఞానకరీటధారియ్యయి, సర్వజనాంగము సంస్తుతించ, వే
దానురతిఁ జరించు మతధర్మప్రచారకు 'ఫెజ్జు'నామునిన్
దేనికిఁ జంపినావు? తమిఁదీరనిరాజ్యప్రలుభకాంక్షయే
గారణ మశాను గాని, నురి కానగ రావిక వేరె హేతువున్

109

చల్లనిమాటతోఁ బరులస్వార్థములం గరగించి, పజ్జకున్
మెల్లగఁ జేరి, దువ్వుచునె, మెత్తగఁ గుత్తుకఁ గోసివేయు నీ
యుల్లమునందుఁ బ్రేమ మెటు లుద్భవమశాను? మహాపరీక్షకున్
మల్లఁ బడంగలేవు నడుమంతురపుంబులిబూచికాటముల్

110

జంతుఁకంతముల్ విరచి, చక్కగఁ బ్రోవులు వెట్టి సంతో
నితయు జాలి లేక నెలయిందు కసాయికిఁ గూడ బొద్దనీ
తంతయు నల్లవేయుట యసాధ్యము గాదు, హృదంతరాసుసూ
తితయు లేని మాటలు లయించవె శూన్యపథాన వ్యర్థమే

111

నూర్జహాను పచించిన నున్నల నెల్లి
విని జహంగీరు డొకకొంత వెలుగుఁ జెంది,
“ఏమి యిటులాగు చుంటివి? యేమ నాదుఁ
దల్లక్రిందులు సేతె వాస్తవమునంత?

112

కొంపకును జేరలారఁ దలఁపి పోచిన గాధ ఫెజ్జునిన్
మడువగఁ జేసియుండిన యమానుష మంతయుఁ జచ్చుజాతియై
దడవితి! కార్యముల్ నిజమే! దానికిఁ గారణ మేము సత్యము
న్నుచువపు; రాజ్యకాంక్షయని నోరు బిగించినఁ దీరిపోనే?

113

కన్నమకుల్ పడేపదిగఁ గాళులకుం బెనఁజుట్టుకొన్నవా
టన్నిటఁ ద్రుంచివేసి, హృదయంబును రాయిగఁ జేసి, పుత్రవి
చ్చిన్నము సేసికొన్నయది శ్రీలను బాముకొనంగఁ గాదు; నీ
చిన్నిపదాల భారతి పసింపగఁ జేయుట కోసమేగదా.

114

పండితుడైనఘెజ్జు మనపావనప్రేమసుధాస్రవంతిలో
బండలు రుప్పి, జీవితము భగ్న మొనర్చెను; వాని బట్టి నే
గుండెలు జీల్చి రక్తమును గ్రోలితి; ఇందున రాజ్యకాంక్ష యే
ముండెనొ చెప్పవే ? ఎటుల నొప్పెనె నీమది కిట్టులాడగన్ ?

115

నేను జేసిన పాపాల నెన్న లేము;
చేయకుండిన పాపాలు సెప్ప లేము;
నిఖిలకలుషాలు నాహృది నిండు కొనియె;
ఇన్ని పాపాలు సేసిన దెందు కొరకొ ?

116

నీదుపదసరోజంబులపాదిలోన
నస్మదీయజీవితసరితామ్రధార
నిర్జరాంతరవాహిగా నిలుప నేంచి
మరచితినిఁ గదే ! నీతులమందలింపు.

117

ప్రణయకన్యోలభయదమై, రగిలి, మండి,
కంపనంబొందు నాజీవకణమలన్ని
ఆగవేగాన ముందుకు సాగి, యురికి,
పాపపుణ్యాల నడిమికిఁ బగులఁ గొట్టె.

118

దూరపుసీమలందుఁ గనుదోయికి లీలగ గోచరించునే
 దోరసవత్ప్రపంచముననుండి త్వదీయసుదాభపాదమం
 జీరనిచాదముల్ రుధిరసింధువులన్ మధియించివేయ, నా
 దారికి నడ్డు పెట్టఁ గలదా మతిఁబోయిన యీసరసీతిశాస్త్రమున్ 119

కారణం బేమి లేకుండఁ గలుగు ప్రేమ
 నిర్మలానంతదుర్వారనిర్మలంబు;
 కుటిలలోకంబుఁ జెఱుఁ జేసికొనిన యేనిఁ
 దునికి విచ్చిన్న మొందదే తుట్టతుదకు. 120

నిరవధికంబుగా మొలచి నిక్కిన పావనప్రేమకు న్నిరా
 దరణము సూప లోకులకు ధర్మమె? ప్రేమమహీజమూలము
 న్నరుకఁగఁ గత్తి నెత్తు నెడ నందను నేని స్వమాత నైన త
 ల్దురుగక యుంచునే? తుదకు దైవము నేని యుపేక్ష సేతునే? 121

కల్మషం బొక యింతయుఁ గానరాని
 పరమప్రణయాగ్నివీధిలో భస్మ మవవె
 స్వార్థజీవులమస్తకాల్; బ్రదుకఁ గలవె
 సీచప్రతికూలశక్తులు నెలతమిన్న? 122

భావవీధిలో సీచిత్రపటము గట్టి
 పులకలెత్తినమేనుకోఁ బొంగి పొరలి
 కన్ను లరమోడ్చి నీలోనఁ గలిసి పోయి
 యుగయుగంబులు జీవించు యోగి నేను 123

వీరప్రణయతపోనిష్ఠః జేరి యున్న
నాదుమనసును జనుక యత్నంబుఁ జేయ
బ్రదికి పోదురె ? నాశాపవహ్నిగోన
మాడి పోవరె యెవ్వరైన మాట లేల

124

ప్రేమ కోసము జీవించు వీరవరుల
యఖిలకర్మాలు ప్రేయసి కంకితంబు;
ఏను జేసిన పాపంబు లెన్ని యున్న
పూవులై రాలు నీపాదప్రణామమి

125

అనుచు నుండిన జాంగిరు కడ్డు వచ్చి
పట్టఁ జాలని కోపంబు పైకిఁ బొంగి
మొగముసాంతము నివ్వలప్రోవుఁ గట్ట
సింగసానయి గోండ్రించెఁ జెలువ యపుడు

126

“నీదుప్రణయాని కడ్డుగా నిలచి నట్టి
స్వార్థపరులను జంపుటఁ బాడి యేమొ
కల్ల కపటంబు లేని నాశాంతఃః బట్టి
యరననరవగ నరుకుట దురిత మవదె

127

నీదు రాజ్యంబు క్షేమమై నెగడు కొరకు
మేనుసాంతము గత్తియై మెరసి నట్టి
స్వామిభక్తుని నీకుని ప్రణయమూర్తిఁ
జంపఁ గారణ మేమిఁ జూపింపఁ గలవు ?”

128

స్వీయభ ర్తకై నూర్జాను జేయుచున్న
వాదమంతయు నక్రమపథము వట్టి
సత్యదూరంబు నగుచుంట సేప లేక
మండిపోయెను జాంగిరుమానసంబు.

129

ఎన్నడొ యేండ్లుపూండ్లు గతియించిన నాటి స్వకీయగాధ ప్ర
చ్ఛన్నవిరోధియత్నము విషాదఫలంబులు నొక్కమాటుగా
నన్నియు భావవీధిఁ బయనం బొనరించెను; బూదికప్పుతో
నున్న ప్రతీకరాగ్ని భయదోజ్వలమయ్యె మహీశునాత్మతో

130

మెదలక నుండి యుండి మిడిమేళముగా విలయించు సంద్రమై
పోదలెను ధారుణీధవుడు; పూవులఁబోలిన తెల్లగన్నులున్
రుధిరపుముద్ద లై నయవి; రోషములోఁ దలఁ బూడమున్ది నా
యదనునఁ దన్నుఁ దాను సఖయన్ సయితంబును వేమరించుచున్

131

“సైపగఁ జాల నీపలుకుసాంత మసత్యము; నీదుభర్త యే
దో పరమోపకారియని యుత్తమప్రేమతపస్వియంచు నా
కై పడిచచ్చెనంచుఁ దగవాడితి వింతకు దాచ నేల? నీ
కొపము దాపము న్నదరగొండితనం బిక సాగఁ బోవునే!

132

జీవితంబంతఁ బయనించి చేరుకొనిన
యమరకలశంబుఁ బెదన్తల నానఁ బోవు
తరుణ మందునఁ గాల్చికోఁ దన్ని వేసి
మంటి పాళ్లేసె నాప్రేమమధువు నంత

133

సఖయ మనప్రేమ శ్రమియించి సాగి సాగి
తొడిగికొన్నట్టి పూవును ద్రుంచివేసి
భయదవికటాట్టహాసంపు మొయిలు లుమిసి
చేసె మనజీనితాలను జీకటిండ్లు

134

చెలువ ! మనరెండుబమగులు సేరి యొకటఁ
దేలిపోవఁగఁ గట్టిన పూలశెప్పఁ
బచ్చినెత్తురుకెరటమై పగులఁగొట్టి
నీటి పాక్షేసి నటునంటి నీచు డెవడె ?

135

కసరి మనరెండుహృదయాలఁ గాల్లుఁ గొట్టి
ప్రేమబింబాల బలిమినిఁ బెళ్ళగించి
చిలుపఁ గట్టిన నెత్తుటఁ జేతు లద్ది
తుష్టి వహియించి నిలచిన దుష్టు డెవడె ?

136

భావిసుఖప్రపంచమధువాహినితీరములందుఁ జక్కగా
దేవళముల్ సృజించి మరుదేవునిపూజలు సేయ భక్తితోఁ
బూవులు వట్టి యున్న కరముల్ తెగిపోయెను నాల్గు నీవియున్
నావియుఁ గావె త్రుంచిన వినాశనకారు డెవఁడొ చెప్పవే ?

137

మిలమిలలాడు నీముగుదమేలిమిజవ్వనపుంబసూనము
న్నలిపి కసాయికత్తికొసనం ధరియించి పచారుఁ జేయుచున్
సలిపెను నీక సమ్మతము సర్వమహీవలయంబు నెత్తికిం
బులిమెను మాని పోని యొకమూర్ఖవివాహపునైచ్యపంకమున్

138

నీదువాల్చాపుకొనలకు నాదువాలు
చూపుకొనలను మెలివేసి సున్నితముగఁ
బోసికొనినట్టి పూవుపుంతలందు
విచ్చుగడ్డలు నాటించి వీలుఁబుచ్చి
యడై నొసరేమయాత్ర నన్యాయమునక

139

నిన్ను నన్నును గండ్లుగా నిలుపుకొనుచుఁ
జూచుకొన్నది మనప్రేమసుందరాంగి
భావిగర్భాన నమృతప్రపంచమొందు;
ఏది యయ్యది యేమయ్యె నేమొ చూడు.

140

ఎవని నీమగండనుచు నెంతయొ గొప్పగఁ జెప్పుకొంచు నీ
భవనములన్నియుం బగిలిపోన సమర్థన సల్పినావో యా
జననుడె, సుందరాంగుడె, విశాలమనస్కుడె, ప్రేమయోగె యీ
భవములనెల్ల సల్పినది; పాపమునీకిది క్రొత్తవార్తనూ !

141

ఎవడె పునీతమైన మనయిర్వుఁ ప్రేమకలాపజోక్యమున్
దవులగ వీడెనండె వనితా ? పరప్రేమసహిష్ణుతల్ మదిన్
లవమునులేని క్యారుడు గళంకి, విమోహి, కసాయిగాదటే !
ఎవరెరుఁగంగనట్టిదిది ? ఎందుకుఁజేతు నృధా వివాదముల్ ?

142

కాలము దూలిపోయిన యొకానొక వృద్ధుని నీదుతండ్రి పా
దాల స్మృశించి, టక్కరికతల్ వచియించుచు, నన్నుగూర్చి చా
డీలను జెప్పిచెప్పి బురిడించు మదిన్ విరుగంగఁజేసె ఛం
డాలుడు; ప్రేమజీవని బడాయిలు గొట్టిన విశ్వసింతురే.

143

నాడు నయగారి వర్తనలాడి పాడి
ముసలిసీతండ్రి కెంతయో మురువుగూర్చి
చేసె నిన్నవ్వకుండగ చెనటి నాకు
తేనెఁ బూసిన కత్తిగాఁ దెలియదటనె.

144

పరమ ప్రణయోపకారిణి ప్రకృతిచేతి
యమలచంద్రికాకర్పూరహారతులను
భయదవదనోగ్రవిషసిక్తవాయు వ్రాది
యూర్చివేసెను శీవిత మారిపోన.

145

నీదు తండ్రితోఁగుటలు నెరపి యెల్ల
నాదు తండ్రిని మెప్పించినాడు నన్ను
దండయాత్రకుఁ బంపించి దుండగీడు
లెంత పనిఁజేసి యుండిరో యెఱుగవటనె.

146

లేదు నీమీద నాకొక్క లేశమేని
ప్రేమ లేదనిఁ జెప్పిన విడచినాడె
బలిమి నినుఁబట్టి తెప్పించి పంతగించి
పెండ్లియాడిన సంగతి విస్మరింఁతె.

147

తగదు తగదంచు వాపోయి తల్లడిలిన
లెక్కఁజేయక వాడు నీలేతయగుతఁ
జుట్టివేసెను మంగళసూత్ర మతివ
అదిమె నాగొంతు కురిత్రాడు లదిమిఁగట్టె.

148

అట్టివానిని మగడంచు నతివ నీవు
 సెప్పు కొంటకు సుంతయుసిగ్గుఁ బడవు
 వైనఁ గొండాడుచుంటివీ పాపమేమొ?"
 ఎందు కిట్లయిపోతివో యెరుగరాదు.

149

జాంగిరుండాడి నటునంటి సాహసోక్తి
 కతిన హృదయంబు నందునఁ జితికిపోయె
 నిప్పుకొండలసోల్పు ఖణిల్లుమనుచు
 నకుణధగధగల్ కన్నుల నలముకొనియె.

150

గుండెలోపల రేగిన మండుటగ్గి
 బయలు వెడలెను లోకాలు భగ్నమవగ
 నగ్నిరథమెక్కి విలయించు నంబవోలె
 చెలగె నూర్జాను కోపాగ్ని శిఖలమధ్య

151

ప్రబల కోపాతిశయమున నణకుచున్న
 యకుణమధురోష్టయుగ్గము నందునుండి
 జారుచుండిన పల్కులు సానఁదీరి
 వజ్రబాణంబులయి రాజువక్షమందు
 దూరుచున్నవి యాశలు దునిగిపోవ.

152

“అరరె ! యేమని క్షేలితి దురితచరిత ?
 ఏను నిను స్వీకరింపగ నెంచి తొక్కొ
 నాదునాధుండె చెనటి యైనాడు మనదు
 ప్రేమవల్లరిఁ ద్రుంచెనా ? పిచ్చిమాట.

153

నిన్ను ప్రేమించనే లేదు నేను నాడు
 నేడు ప్రేమించఁగాఁ బోను నిక్కమిద్ది
 స్వప్న సీమల వాహ్యళి సలుపుటెల ?
 కండ్లు విప్పి నిజంబును గాంచరాదా !”

154

ఉలికిపడె రాజు ప్రాణంబు లుడ్డుకుడిచె
 తెప్పరిల్లెను కొంతకుఁ దిన్నఁగాను
 బాఁదమందున హృదయానఁ బాదుకొనిన
 మఘరశృంగారవీధులు మదికివచ్చె.

155

కాయమును జాగరూకతన గానుకొనుచు
 హృదయమును జంపుకొంటివా. యేమెనీవు ?
 హృదయముండిన నొకమాటు వెదకికొనుము
 అందు నేనుందునో లేనో సుందరాంగి.

156

మన మిద్దరముగూడి మాటాడు కొనుచుండ
 గోలఁజేసిన జిల్లుపూలగాలి
 బిగికొగిటిండ్లలోఁ జెనగి పోవుచునుండ
 కండ్లారఁ జూచిన కలువపూలు
 మురిపాలపెదవులు ముద్దాడు కొనుచుండఁ
 దీపికెక్కిన ద్రాక్షతీగె గములు
 కన్నీట నొండొరు గారవిచుచునుండఁ
 గరగిపోయిన చంద్రకాంతశిలలు.

గీ॥ చచ్చిపోలేదు మనప్రేమసరితమందు
మునిగి తేలిన మరుసటిక్షణమునందె
నిర్జరత్వము దాలిచి నిలచిపోయె
గాని మనప్రేమసాంతము గల్గయేన.

157

నునుపుఁజెక్కిళ్ళు నొంఁజొరు నునుపుఁ జూడఁ
గలసికొన్నట్టి మనమోషికలువజంట
ద్విత్వపూర్ణమవిభవమున్ దీర్చి దిద్దె
ముదురుచీకటిరేలనఁ బువ్వులవనికి.

158

నాటి నుంఁడియు నేటికో నాలిమిన్న
మనలఁ జూచిన యపుడెల్ల మస్తములను
వంచి స్తోత్రించు చుండును వనములచ్చి;
కన్ను లుంఁడిన నీపును గాంచఁ గలవు.

159

అతివ మనప్రేమసుకుమారలతిక మీద
ద్వాదశవసంతమధుపుష్పవస్త్రములను
నల్లుకొనినట్టి ప్రకృతీమతల్లిచేయి
సాక్ష్యమయి నిల్చు జగములు సన్నఁ గాని

160

నీవు నేనును భావాన నేక మగుచు
సృష్టి జేసితి ప్రణయోత్కృష్టజగతి
శిథిల మైనను దానిలో మధురవహ్ని
యూరి పోలేదు మనప్రేమ మారి పోయె

161

జలిబిలినప్పుకో మెదపి చెప్పిన నీప్రణయోక్తి నాదుహృ
ద్వలయమునందుఁ గట్టెను సుధామధుసాగరకోటిభంగసం
కలములు; ప్రేయసీ పదునుగత్తి యిదేఁ దెగగోసి చూచుకొ
మ్ము; లనమసత్యముం గనగఁ బోవు మరెందుకు కాలయాపనల్ 162

పదియరెండువసంతాలప్రాయ మంది
యలకు నీచేతిచిగురాకు నద్దుకొన్న
నాదుచేతిన నాజీవనంపు విధము
రేఖలయి నిల్చె భావివిలేఖనయ్యె 163

అరయు పూరేఖ నేటికఁ జెరిగిపోడు
చెరిగి పోలేదు నీముద్దుచేతిపసయు
నాటి మనప్రేమబంధముల్ నాశ మయిన
నాశ మొందునె సాక్ష్యులు నలిననయన 164

బాల్యకాలాన గుండెపై; బడినయట్టి
పచ్చిగాయాలు మానవీ పాటి క్షేనఁ
దళుకువాల్చాపుఁ జొప్పించి కొలిచి చూడు
మవియు నీచూపుటాదులు కానొ కానొ ! 165

సర్వజీవులసాక్షిగ జరిగినట్టి
వలపుపెండ్లికి విడియాకుఁ బారవేసి
క్యారసరపాళి చేసిన కృత్రిమంపు
పెండ్లి కెవ్విధి బొంగికో విమలహృదయ ! 166

వాస్తవం బైననూర్జాను స్వప్నమందు
 స్వప్ననూర్జాను వాస్తవజగతియందుఁ
 గానవచ్చు చునుండిగీ కనుల కిప్పుడు;
 తల్లకిందాయె జీవితధన్యమంత !”

167

అరమర లేక రాజు హృదయంబును విప్పియు కుంభవృష్టిగాఁ
 గురిసెను శోకముల్; ముదురుకొండలగుండియ లెల్ల నీకులై
 చెరగెను; లోకమందుఁ బొలిచెన్ గరుణారసశోకముల్; మహా
 తురయయి నూర్జహను స్పృహఁ దూలి మునింగెఁ దదంతరంబునన్ 168

అస్పష్టమైనట్టి యావేదనం బొందు
 హృదయాన నెచ్చటో దగల సాగె
 అన్యకమైనట్టియనుభూతి యెయ్యదో
 తియ్య తియ్యగ గుండెఁ దేవ సాగె
 విఘ్నరితంబైనవిశ్వంబు స్మృతివీధి
 దకులందు గిరగిరఁ దిరుగ సాగె
 ఎండిరాలినయాస లెట నుంఁచొ భాకులై
 చిట్టు చిట్టున గుండెఁ జింప సాగె

గుండె లోనకు నొక క్రొత్తగుండెకాయ
 మనసు లోనకు నొక క్రొత్తమానసంబుఁ
 బెనగి చొరఁబార యత్నించు విధము గాను
 నుక్కిబిక్కిరియై పోయె నువిద యపును

169

రెండువ్యతిరేకశక్తు లుద్దండ గతినిఁ
 బీడనము సేయుచుండఁ బబ్బిబ్బు లగుచుఁ
 గటకటా బడి కొంతకుఁ గాంత యెట్లొ
 ప్రాణముగ బిగఁబట్టియుఁ బలికె నిల్లు

170

“ఎన్నడో మంచిసెబ్బరల నేమి యెఱుంగని చిన్నపిల్లనై
 యున్న దినాలనాటికత లూతగఁ దీసి కొనంగ నేల నా
 కన్నిగుణంబు లబ్బి నడయాడఁ గడంగిన నాటి నుండి ని
 న్నెన్నడు నైనఁ గన్నుగవ నెత్తియుఁ జూచినఁ జెప్పరాకొక్కో

171

కాల్యచేష్టలఁ బ్రేమగాఁ బరిగణించి
 ప్రాకులాడుచు నుంటివా వసుమతీశ
 భ్రాంతి విడనాడి కనుగొమ్ము వాస్తవమును
 గాలికను గాను నే మగనాలి నైతి.”

172

వేగ నూర్జానుమాటలు బిడుగు లగుచు
 రాజమదిలోన దావాగ్ని రాల్చి పోయె
 బ్రదుకుటాసలు గలఁగాలి భస్మ మయ్యె
 కువలయంబంత శూన్యమై గోచరించె

173

“అక్కట పాతికేండ్లు యమచూతన లెల్ల సహించి జీవముల్
 జిక్కుల పాలుగాగఁ గృషిఁ జేసిన దంతయు నేను జూడ నీ
 టక్కరిప్రేమ కోసమ ? కటా ! యిక నేమి యొనర్తు ? ప్రాణముల్
 డక్కిన నేమి సార్థకము ధన్యమయెం గద జీవితాశలుక

174

నాయుష్ణర క్తంపుదనములు జిమ్మించి
 పారాగోఁ బూసితే పాదములకు
 నాజీవసూత్రాలు నగిషీగ మెలివేసి
 కంకణాల్ కట్టితే కరములకును
 నాగుండెకడలిలో నటించు తొలకులో
 నుయ్యాలఱుపితే యువిద నెప్పుడు
 నాప్రేమకర్పూరనవ్యాజనముతోడ
 నీవాళు లిచ్చిణ్ణే నిర్మలతకు

మృత్యునదనోగ్రపథముల మీరి నడచి
 యెపరి కోసము బ్రదికితో యిన్నినాడు
 లట్టి నాబాహ్యప్రాణంబు నమృతమూర్తి
 మిథ్య యయిపోన నేనును నధ్యు డధనె

175

ప్రక్కన ప్రేలియాడెడి కృపాణమును న్నొరనుండి బైటకున్
 గ్రక్కున లాగి కన్నులను గట్టిగ మూసి యురంబు లోనకున్
 గ్రుక్కుకొనంగ జాంగిరున్మృషవరుండు తెగించుచు నుండె; నూర్జహన్
 జెక్కిన సాలభంజ కయి చేష్టలు దప్పెను దత్తణంబునన్

176

అప్పుడు నూర్జహనుకను లందనఁ జీకటు లల్లిబిల్లిగాఁ
 దెప్పలు గట్టి పోయినవి; దీనముగా నడిగుండెకాయలో
 నెప్పుడొ విన్న గొంతక మహీధరముల్ గరుగంగ నేదియోఁ
 జెప్పఁ దొడంగె; ప్రేమమధుసింధువు బొంగిన దాటుపోటులై

177

త్రుళ్ళిపడి లేచి నెంటనే శోచుజాక్షి
 చూచుకొన్నది తనచేయిఁ జోద్య మవగ
 నవనినాధునిహస్తంబు నదిమి పట్టి
 యాత్మహత్యను వారించి యాపు చుంట

178

ప్రాణము వీడగా మొరకుపట్టుదలం దల నింపుకొన్న భూ
జానికి కొంతసేపటికి శాంతిమనస్కత లభ్యమయ్యె; నా
మానిని చేతిచల్వలకు మారణహోమము లారిపోయి మై
బూనెను నన్యజీవితప్రభూదయకాంఠివిశేషసంతతుల్

179

నెమ్మదిఁ గండ్లు విచ్చి దయనీయవిలోకనదీర్ఘరశ్మిలోఁ
గొమ్మకనుల్ స్పృశించి తలఁ గొంచెము క్రిందకు పరిచినాడు, పొం
దమ్మిమొగాన సంభ్రమసుధల్ చెమరించగ రాజనక్షమం
దిమ్ముగ శీర్ష మాన్చి వనజేక్షణ గట్టిగఁ గొగలించుచున్

180

“ఇంతటి ఘోరకార్యమున కిప్పుడు బూనగ నేల నాధ నా
కెంతటి ప్రేమ యున్నదియో ! యెన్నిదినంబులు నీదురాకకై
వంతలు నెందినానో ! భగవంతు డెఱుంగును; నాడు లేని యీ
పంతము నేడు నెందులకు ? పల్కురినోభుల నానిపోవనా ?

181

పట్టును వీడ కుండఁ దనప్రాణముతో శపథంబుఁ జేసి న
న్నెట్టులొ నిన్ను వీడునటు లేర్పడఁ జేయ నహర్నిశంబులున్
గొట్టుచుఁ దిట్టుచున్ గసినికోతలు గోసిన తండ్రి నేని య
ప్పట్టున లెక్క నేసితి నె ? భావము సుంతయు మార్చుకొంటినే ?

182

బలిమిని నన్నఁ బట్టి పెరవానికి పెండిలిఁ జేసి యెన్నియో
సిలుగులు నొచుచుండినను శీర్షము సుంతయు వంచకుండ నే
మెలగితి నాడు నెల్లు; తమమేలిమిరూపము జూచు వాంఛతో
నిలిపిన కండ్లజంటపగు నిట్టున సోకె నిరాశఖడ్గముల్

183

పెండిలి యాడి నన్నుఁ గడుప్రేముడిఁ జూచుచు దాసదాసుడై
యుండిన భర్తమోము గనకుండగ నెప్పుడు నీదురాకకై
యుండితి నర్థవత్సరమ యోమయమందున మున్గి నాశలున్
బిందుచు శోకమాలికలనీణను మిఁకలచుఁ గృంగి నాశలున్

అసమవిషాదభంగములయందున నన్నటఁ బారనైచి నీ
కసరతనంబుకొద్ది యరికాండము జెండుచు యుద్ధభూమిలో
మెసవుచు రాజరక్తమును మెత్తనిమత్తునఁ గండ్లు వాల్చి నా
దెస పరికించినావె? కడలేర్చితివే నిను నమ్ముకొన్నచో?

కాచితి వత్సరంబు కడగండ్లు సహించుచు నీదురాకకై
వాచె మొగంబు నాశలును వచ్చినశ్రోవల వెళ్ళిపోయె; నా
నోచిననోము లివ్వియని నోరుఁ గదల్పకఁ బ్రేమ దోసిఘల్
జాచిననాధుకోర్కెలకు సమ్మతిఁ జూపితి నేమి సేయుదున్

బలముపయోగపర్చి పరిపంథిశిరాలను ద్రుంచి కోటకు
న్నిలువున వ్రేలఁగట్టి భువినిన్ దలక్రిందుగ మూపు కెత్తుకోఁ
దలచిన రాజ్యకాంక్షఁ బడి తప్పుడవై యిపు డిన్నినాశ్చకున్
దలచితివే ప్రియాదరణధర్మము బాలనఁజేయ భూవరా?

సంగరరంగమందు నృపశాత్రవులం బొలియించి రాజ్యమున్
మ్రొంగి సుఖించుటోఁ రుధిరినేదినియందున ఖడ్గధారలోఁ
గృంగి నశించుటో గద మహీశులయీప్సితముల్ మరేల నా
సంగతి? ప్రేయసీప్రణయసారము లిచ్చునె రక్తభోజనాల్?

నీవు నిల్పిన రాజ్యంపునీటుగజై
 కడలికెరటాల మునిగాళ్లు దడుపుకొనుచు
 మంచుకొండను జేత స్పృశించుకొనుచు
 నూగు చున్నది యుయ్యాల లుర్వి యదర
 చూచుకొనరాదె యాపెను సుఖముగాను

189

రాజ్య మండగ రక్తంపుభోజ్యముండ
 విరహబాధను వారించు దరుఃశాలుండు
 పాపశీలిని దిగ్మ్రుంగు బాస ముండ
 ప్రేమసంగతు లెందుకో వెఱ్ఱి గాక."

190

ఉబికి పొంగెడిమకిభువులుదధి నెల్లొ
 నాపుకొస నెంచి జాంగిరు డప్పు డేమొ
 నదనబింబము గ్రిందకు వంచినాడు
 కాని కన్నీటిధారలు గాల్వ లగుచు
 బారుచున్నవి భూదేవి పరితపింప

191

కారెడుకంటినీఘలు మొగంబునుసాంతము నేటవేయగా
 భూరమణీశుడుం బసయుఃబోయినగొంతుక సుంత విప్పి యీ
 తీరునఁ బల్కుసాగెఁ గడుదీనముగాఁ బెడగొండగుండెలు
 న్నీరయిపోవ సర్వధరణీతల మల్లలలాడి పోవగన్

192

“ఎంతబ్రతిమాలి వేడిన సుంతయైన
 విన్న పాపాన బోనె నింగన్నతండ్రి
 అబ్బ! యనరాదు గాని నీయయ్యనంటి
 కలివచ్చితుని మందుకుఁ గనగలేము

193

యుద్ధము సేయఁ బోయినది యుర్వినిఁ బాముకొనంగఁగాదు, నీ
యొద్దన యుండలేని బ్రదుకుండిన లాభము శూన్యమంచు నా
యుద్ధమునందె యెట్టులనొ యూపిరి వీడగ నెంచి, నాడు నే,
మొద్దుతనానఁ బోయితిని ముందును వెన్నును బారజూడక

194

చేయునది లేక నేనును జింత వడుచు
మరణమే మంచిదని యెంచి తరలినాను
అంత్యదేవతాస్వైరవిహారఘోర
నీమయయినట్టికదనానఁ జిదిగిపోవ

195

సుడిగాలి వేగానఁ జగక త్తిబేరులు
గుండెనూటిగ వచ్చు చుండ నైన
బడబాగ్నికీలలఁ బరఁజిమ్ముబాణాలు
గండ్లలోనకు దూర గముకు చుండ
మదగజసంఘాలు మాటిమాటికి నన్నుఁ
దుండాలో నల్పి దూయఁ బోవ
పగవారిచేతులో బరువైనగద తెన్నొ
తల నుగ్గుఁ జేయంగఁ దలచు చుండ

ప్రాణరక్షణ నాకింత బట్టలేదు
నిశ్చలంబుగ యుద్ధాన నిలచినాను
తరుణి ! నీనామ మెప్పుడు దలచుకొనుచు
ప్రాణమును వీడ శపథంబు బట్టినాను

196

కత్తికి కత్తి రాచుకొని కన్నులలో నలుసంతముక్కలై
 గుత్తని నెత్తుటం దడిసి కుంకుమపుష్పాడితిప్ప లైన నా
 యుత్తరదేశయుద్ధమున నూపిరి కోసము నొక్కసారి నే
 నెత్తగ లేదు కత్తి యిక యెందుకు నాబ్రదు కంచు నెంచుచున్ 197

స్వామిభక్తినిఁ జరియించు సైనికాళి
 జాగరూకత నారక్ష సల్పినారు
 కత్తి కదలించి యెఱుగ నాకాలమందు;
 నెల్లు బ్రదికిఁగో నదియంత నీశు డెఱుగు ! 198

నెత్తురు సంద్రమై పడి, ఘనీభవమొంది, కరాళకాళికిన్
 జిత్తము. నచ్చ గద్దెలను జేసిన భీకరయుద్ధభూమిలోఁ
 దత్తర మొందకుండ నిను ధ్యానము సేయుచు, నీదురూపసం
 పత్తినిఁ జూచుకొంచుఁ, దల వంచి వసించితి భీతిహీనుడై 199

మిత్తికి జీవితంబులను మేపుచు నుండిన కుద్రభూమిలో
 నెత్తురు లెండి యైన ధరణీధరమందున నుష్ణబాష్పసం
 పత్తిని వ్రేలఁ దీసి యతివాస్తవచిత్రణ జేసిరాడ నీ
 చిత్తమవున్ గనుంగొనుము చెప్పదీ యయ్యది నాయుదంతమున్ 200

రణమునందున మరణంబు రాకపోయె
 యిల్లు సేరిన పిమ్మట నెట్లు లైనఁ
 జావ వలె నంచు గట్టిగా శపథ మూని
 వాయు వేగాన ఢిల్లీకి వచ్చినాను 201

చావఁ బోయెడి ముందుగా సఖియ నీదు
వదన మొకసారి చూడంగ వాంఛఁ గలిగె
నెంతయత్నంబు సేసిన నేమి సెపుదు
తిరుగ దాయెను నామది విరిగె పగ్గె

202

అంతలోన నె నాతండ్రి యారిపోయె
రాజ్యభారంబు భుజమున వ్రాలిపోయె
నల్లభారతి నాచేత నణగి నిలచె
హద్దులేనట్టియధికార మానహిల్లె

203

ఉన్నదియంతయైన వినియోగ మొనర్చియునేని నిన్ను నా
కన్నులఁ జూడ నెంచితిని; గౌరవమూడిన రాజ్యమంతయున్
సున్నయిపోయినన్ బ్రదుకు శూన్యములోనలయంబుఁ జెందినన్
నెన్నును జూపరాదనెడి భీకరస్థితియమొందు సేసితిన్

204

నీతినియమముఁజేవితనిత్యవిధులు
జాలి క్రౌర్యంబులనెడి విచక్షణంబు
లన్నిటచుద్రుంచి యతివయ్యెన్
చేరుకొన్నాను నీపాదసీమకిప్పుడు

205

నీవు సమ్మతిఁజూపిన నేటినుండి
బ్రదుకుచుండును నీపాదపంకజమున
కాకపోయిన బ్రదుకును గొల్చివేసి
భావమయి నీహృది పవ్వళింతు”

206

అనిన జాంగిరు మాటల కతిన యెడద
కరగి యొక పెద్దవలపుల కడలియయ్యె
క్షుద్ర సాంఘిక చైతన్యక్షోభమంత
సమసిచోయెను ప్రణయసుమములు పూచె

207

కరుణ రసపూరితములైన కనులువిచ్చి
సున్నితంబుగ నొకసారి చూచెనతిన;
స్వచ్ఛమైనట్టి వెచ్చని భాష్పజలము
రత్నగర్భాన ఝల్లున రాలిపోయె

208

రక్తరసమున భరణోర్వి రంగరించి
చేవమీరిన రారాజుచేతులపుడు
ప్రణయలతలయి చల్లగాఁ బ్రాకిపోయె
కలికి యొకచిన్ని పూవయినిలచె నందు

209

“కనులకుఁ గప్పియుండిన ప్రగాఢతమస్సులు చీలిపోయి నీ
యనుపమప్రేమవార్ని ధులుసాంతము గోచరమయ్యెనో మహా
జననిధిపాల నాయెదను స్థాపనజేయుము. నీదుపాదముల్
మననము జేసికొంచును సమర్పణమ య్యెద వానిసేవకున్

210

కటికికసాయినీతులకు గౌరవమున్ సలుపంగ నెంచి య
కటికము నూడ్చిన ర్తిలితి; కమ్మనినీమధుజీవితంబు సం
కటముల పాలుజేసితి సఖా; యిక నేమి వచింతు నింతకున్
జటులతరాగ్నిఁ గూలి యికఁ జత్తును సైపగలేను తాపముల్

211

నాకొరకెన్నో శక్తులు తృణంబులుగా వ్యయించి, లాభమున్
జేకురకుంటచే బ్రదుకుఁ జీదరఁజెందియు నాత్మహత్యకున్
దూకితిరింత ద్రోహమున ద్రుంగిన పానిపినేనెగాదె; చీ
కాకయిపోయె జీవితము; కల్గునదేమిక నేను జచ్చినన్ ;

212

ప్రణయమఘరాభ్రసీమయై బరగునట్టి
మీదుహృదయంబు నాశనవాది యగుచు
నశనిపాతాలు నర్పించి యఘములొన
మునిగి తేలుట నామూలమున నెగాదె

213

కరుణారససిక్త హృదయుడై గ్రాలునిన్ను
రక్తభోజిగఁ జరితంబు వ్రాసిపెట్టె
నట్టి స్థితులను గల్పించినట్టి ఘోర
భయదరాక్షసి నేనింక బ్రదుకనేల”

214

అనుచు గోడుగోడున కాంత గోరట్టిల్లి
రాజుకడుపునఁ దలదూర్చి వ్రాలిపోయె
కరుణారసవాహినుల్ గుండెఁ గదిపివేయ
వణకుబెదవుల జాంగిరు పలుకసాగె

215

“కుటిలజనములు నిల్పిన కూళనీతి
మీర శంకించి కాలంబు జారవిడచి
భగ్న మొనరించుకొంటి నాబ్రదుకునంత
నిందు దోషమేముండె నిందువదన

216

గడచిపోయిన నెత్తుటిగాధయంత
 నేను జేచేతులారంగ నెరపినదియె
 లేదు నీకందు భాగంబు లేనలేదు
 కలత నొందగ లేదంత కారణంబు

217

సర్వమును ధారబోయుచు శ్రమల కోర్చి
 తుదకు ప్రాణాలనేనియు వదలనెంచి
 యెవరికొరకయి ఖోభించితిన్ని నాడు
 లట్టి నీవిటు ననువీడి యరుగదగునె

218

గతమును విస్మరించి కడగన్నులతో నను బారజూడు మో
 సతిరొ ! మహానలోగళిఖసాయకభిన్నమునామదీయజీ
 వితప్రసవంబు నూత్నరుచిపేశలతల్ వహియించి నేటితో
 మృతినిజయించి నిల్చును; మహీతలికెల్లను స్తోత్రయోగ్యమై

219

అట్టై జాంగిరు దోసిలి పట్టినిలచె
 దీనదృక్కుల నాయమ తేరిచూచె
 బాలచంద్రునితాకునఁ బరవశించు
 చంద్రకాంతము నాయెను సఖయకరగి

220

లీల సరగండ్లసాగసులు దేలిపోవ
 రాజుచేతులజంటను రమణి బట్టి
 చేర్చుకొన్నది యాశ్లేషసీమలందు
 రెండు హృదయాలు క్షణములో నొండుచయ్యె

221

సంజ చిలికిన నెత్తురు సమసిపోయి
పశ్చిమాశాంగనాముఖభాగమందు
కలితకమనీయహాసంపుఖండమట్లు
బుడుత నెలవంక చక్కగాఁ బొడిచినిలచె

222

తల్లిభారతీకోటిహస్తాలలోన
దేనెదీపాలవెలుగులు దేజరిల్లె
ధర్మదేవత యుగములతపము పండి
కన్ను లానందమునవిప్పి మిన్నుజూచె

223

మొగలురాయశ్చకతలలో సొగసులూర
ఘట్టమొక్కటి పట్టంబుగట్టుకొనియె
విరచుకొనివచ్చు సుడిగాలివిచరుకెట్లొ
వచ్చిపడినది మొగలులవనమునందు
చూడశక్యముగాని ప్రసూనమొందు !

224

తప్పొప్పుల పట్టిక

పుట. నెం.	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
4	6	భాష్పముల్	బాష్పముల్
4	8	గౌసునీళ్ళులై	గౌచునీళ్ళులై
4	15	బ్రతిష్ఠితంబొనర	బ్రతిష్ఠితంబొనర
5	12	మానవజాతిన	మానవజాతి
7	20	నెట్టులో	నెట్టులో
8	5	కవోష్ఠి బాష్పముల్	కవోష్ఠి బాష్పముల్
8	14	కొండవై	కొండవె
8	16	సామ్రాటు	సామ్రాట్టు
8	19	అరయుచురూడి	అరయుసురూడి
9	17	స్రవియింతురంట	స్రవియింతురంట; ఈ
9	19	మరేమొనంట	మరేమొనంట; ఈ
12	3	తలుచుకొన్న	తలుచుకొన్న
14	11	జూచుకొంటిని	జూచుకొంటి
14	18	శిలీముఖ	శిలీముఖ
17	11	కరుణపరిపూరిత	కరుణపరిపూరిత
20	1	మధుని కేతమందు	మధుని కేతనమందు
20	13	న్నలువు	న్నలుపు
21	13	కలఘాత	కలఘాత
21	16	మగలు	మొగలు
22	13	మనమిద్దరము	మనమిద్దరము
35	10	దగలసాగె	గదలసాగె
37	1	రక్తంపుదనములు	రక్తంపునదములు
37	12	వధ్యుడదనె	వధ్యుడవనె
37	15	జాంగిరున్యపవరుండు	జాంగిరున్యపుండు
44	7	భాష్పజలము	బాష్పజలము
47	9	సాగసులూర	సాగసులూరు

మనమ ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనావర్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA114B116
పుస్తకం పేరు	పు న స్సం ధా న ము
తారీఖు	26/10/24
మొదటి అడ్డు	no
మొదటి అడ్డు	no
మొత్తం పేజీలు	61
విభజన పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	ii, iv, vi, viii, 4
లేని పేజీలు	no
తయారు చేసినది	nazma
పేజీలు విడదీసినది	has, nazma
హ్యాండ్ చేసినది	prathyusha
పరిశ్ల చేసినది	
పేజీలు పరిశూనినది	
లైబ్రరీంగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	good